

Haags Gemeentearchief laat Haagse geschiedenis Sinti en Roma vastleggen

Het Haags Gemeentearchief heeft tot taak de geschiedenis van de stad Den Haag zo goed mogelijk te documenteren. Een onmisbaar deel van deze Haagse stadsgeschiedenis is het verhaal van de Sinti en Roma, voor wie Den Haag vanaf begin 20ste eeuw een belangrijke plek was om te verblijven. Met de vandaag gepresenteerde publicatie *Sinti en Roma in Den Haag. Voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (1900-1970)*, geschreven door onderzoeker Peter Jorna, is deze geschiedenis niet alleen goed vastgelegd voor de Hagenaars van nu, maar worden ook de mensen achter de verhalen zichtbaar. Hiermee hoopt de publicatie tevens een bijdrage te leveren aan meer inzicht in de eigen (familie)geschiedenis van de Sinti en Roma in Den Haag.

Aanleiding

Op 16 mei 1944 werden in 19 gemeenten 304 Sinti en Roma opgepakt en naar Westerbork getransporteerd. 245 van hen werden op 19 mei 1944 doorgestuurd naar Auschwitz-Birkenau. 85 van de opgepakte Sinti en Roma waren afkomstig uit Den Haag, 75 van hen zijn in het Zigeunertransport uit doorganskamp Westerbork naar Auschwitz geselecteerd. Dit opmerkelijk hoge aantal was voor het Haags Gemeentearchief (HGA) aanleiding om onderzoek te laten doen naar de geschiedenis van deze gemeenschap in Den Haag.

Lastige klus

Een lastige klus, want de historische bronnen die deze geschiedenis documenteren, zijn schaars en de gemeenschap is teruggetrokken van aard. Toch is onderzoeker Peter Jorna erin geslaagd om vanuit een uitgebreide zoektocht in archieven en collecties, en met hulp van een aantal leden uit de Roma- en Sinti-gemeenschap zelf, een beeld te schetsen van het verleden van de Roma en Sinti in Den Haag.

Publicatie

Sinti en Roma in Den Haag. Voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (1900-1970), beschrijft de geschiedenis van deze gemeenschappen in onze stad, waarin de Tweede Wereldoorlog een tragische cesuur vormt. Dit vormt een onmisbaar deel van

de Haagse stadsgeschiedenis, en het is belangrijk dat die nu goed is vastgelegd. Maar de publicatie beoogt meer te zijn dan dat. Door het Haags verleden van de getroffen Sinti en Roma zo gedetailleerd mogelijk 'uit te tekenen', maken we hen en hun families kenbaar. Voor een gemeenschap waarin de oorlog grote bressen heeft geslagen, ook in het eigen collectief geheugen, hoopt deze publicatie een bijdrage te leveren aan meer inzicht in de eigen (familie)geschiedenis.

Presentatie op 27 januari, Holocaust Memorial Day

Het eerste exemplaar van het boekje is op woensdagochtend 27 januari 2021 overhandigd aan Jan van Zanen, burgemeester van Den Haag, in de aanwezigheid van opdrachtgever en gemeentearchivaris Ellen van der Waerden, onderzoeker Peter Jorna en uit de kringen van de gemeenschap Madjo Roels en Edwin Grünholz.

In vervolg hierop heeft Kamervoorzitter Khadija Arib, namens de Tweede Kamer, een exemplaar ontvangen uit handen van Blieztha Steinbach, voorzitter van stichting O Lungo Drom (De Lange Weg).

27 januari is Holocaust Memorial Day, de dag waarop concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz-Birkenau 76 jaar geleden door de Russen werd bevrijd. Op deze dag worden in de hele wereld de slachtoffers herdacht van de Holocaust, de vervolging van en moord op Joden, Sinti en Roma door Nazi-Duitsland.

Beschikbaarheid publicatie

Sinti en Roma in Den Haag. Voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog (1900-1970) kan gratis worden opgevraagd door een mail te sturen naar haagsgemeentearchief@denhaag.nl o.v.v. van 'Sinti en Roma in Den Haag'. Vergeet hierbij niet uw adresgegevens te vermelden.

Een pdf versie van het boekje is ook te [downloaden vanaf de website van het Haags Gemeentearchief](#).

Noot voor de redactie:

Voor meer informatie en interview verzoeken kunt u contact opnemen met Barbara Sevenstern, Publieksstrateg Haags Gemeentearchief (06 5007 5362 | barbara.sevenstern@denhaag.nl) of Wendy Louw, Coördinator communicatie & presentaties Haags Gemeentearchief (06 5534 6793 | wendy.louw@denhaag.nl)

Korte biografie betrokkenen

Peter Jorna (1959) is zelfstandig adviseur Roma & Sinti Issues en sinds 2016 verbonden aan de Hogeschool van Amsterdam (faculteit Pedagogiek). Hij is opgeleid als sociaal antropoloog aan de Radboud universiteit Nijmegen en sinds 1990 werkzaam op gebied van het landelijke integratiebeleid, met name ten behoeve van Sinti, Roma en woonwagenbewoners. Jorna publiceert regelmatig over hun geschiedenis, cultuur en het beleid in Nederland en initieert ook projecten en tentoonstellingen over dit onderwerp.

Madjo Roels (1945) is zoon van een timmerman/woonwagenbouwer en een Sinti-vrouw, Nanie Winterstein, die in 1944 samen aan de Zigeunerrazzia in Nederland ontkwamen. Madjo werd vernoemd naar zijn oom Bertis Madjo Winterstein, die dat lot niet bespaard bleef en in mei 1945 terug kwam van repatriatie uit concentratiekamp Buchenwald. Geboren in Den Haag groeide Madjo op in de woonwagen in de Maasstraat, welke in de jaren 50 verruild werd voor een huis in het Haagse hofje De Mallemolen. Daar leerde hij zijn vrouw Willemien Roels-Knops kennen, met wie hij naar Ypenburg verhuisde, dicht bij zijn familie in Rijswijk (woonwagencentrum de Molenhof, van de Haagse Basili-muzikanten). Tot aan zijn pensioen werkte Madjo bij het bedrijf voor Bosbouw, Houtteelt en Natuurbeheer (het 'Bosschap').

Edwin Grünholz (1969) ging als enige uit het grote gezin van zijn vader en moeder niet in de handel of de muziek, maar volgde een middelbare opleiding, waarna een succesvolle carrière in de voetballerij volgde. Hij maakte naam in landelijke en buitenlandse competities van het zaalvoetbal (Futsal, van het Zuid-Amerikaanse 'fútbol' en 'sala'), toen dat in de jaren '80-'90 professioneel en zakelijk in de lift raakte. Daarnaast speelde hij betaald veldvoetbal bij de eredivisieclubs ADO Den Haag en het Limburgse Roda JC. Via avondopleidingen kreeg Edwin hierna een baan als maatschappelijk werker bij de Haagse stichting Mooiwezijn en werd hij straatcoach voor jongeren uit het Laak kwartier, waar hij tot op heden werkzaam is. Momenteel is hij ook betaald trainer/coach bij voetbalclub Quick Boys uit Katwijk aan Zee (Tweede Klasse KNVB). Edwin woont met vrouw en drie kinderen - waarvan de oudste rechten studeert - in Den Haag. Zijn vader, Johan 'Lolo' Grünholz, overleefde concentratiekamp Buchenwald waar hij, na arrestatie in april 1944 te Eindhoven, vanuit Kamp Amersfoort samen met andere Nederlanders heen was gestuurd. Het grote gezin met dertien kinderen, dat zelfstandig ondernemer Lolo Grünholz na de oorlog vormde, verruilde de woonwagen en daarmee ook het kampeven in de jaren 70 voor een huis in de Schilderswijk. Van Lolo's familie behoorden velen tot de arrestanten bij de landelijke Zigeunerrazzia op 16 mei 1944, onder andere in Den Haag, waarvan slechts weinigen met de Rode Kruis repatriatie terugkeerden uit de concentratiekampen.

Ellen van der Waerden (1966) is sinds 2017 gemeentearchivaris in Den Haag. Hiervoor heeft zij onder meer gewerkt bij Herinneringscentrum Kamp Westerbork, het NIOD en daarvoor lange tijd bij de rijksoverheid in diverse managementfuncties.

Achtergrondinformatie: enige feiten & cijfers

Uit het Zigeunertransport dat op 19 mei 1944 met 247 personen vanuit Nederland vertrok, keerden 32 na de bevrijding terug in Nederland (13%).

Van alle omgekomen Sinti en Roma (215) stierf het grootste deel (139) al in de eerste maanden in Auschwitz. Nog eens 76 stierven in de periode daarna, tot de bevrijding in april 1945.

Van de 108 personen die op 1 augustus in Auschwitz voor Arbeid werden geselecteerd en getransporteerd werden naar Buchenwald (69 mannen) en Ravensbrück (39 vrouwen), overleefde slechts een klein deel van de mannen (14 personen) en bijna de helft van de vrouwen (18 personen).

Tot de 32 repatrianten in de leeftijd van 13 tot 47 jaar behoorde meer dan de helft (18) tot degenen die naar (familie in) Den Haag terugkeerden.

Van de 85 personen die op 16 en 17 mei 1944 in deze stad waren opgepakt, hebben 75 deel uitgemaakt van het Zigeunertransport op 19 mei 1944 vanuit Westerbork naar Auschwitz. Al met al heeft hiervan 25% de concentratiekampen overleefd.

De Sinti en Roma populatie in Nederland bestond indertijd (ca. 1940) uit naar schatting 450 mensen. Hiervan zijn bij de landelijke razzia op 16 mei 1944 in 19 gemeenten ruim 300 personen Zigeuners opgepakt (65%).

Momenteel wordt het aantal Nederlandse Sinti en Roma geschat op 10.000 mensen, merendeels gevestigd op woonwagenlocaties. Deze naoorlogse demografische toename is deels toe te schrijven aan natuurlijke groei, deels door de opname van (Roma) nieuwkomers uit zuidoostelijk Europa in Nederlandse woonwijken. Tot de woonwagenbevolking rekenen zich naar schatting 25.000 Nederlanders. Ook onder hen waren tijdens de landelijke Zigeunerrazzia vele arrestaties (287 personen) die net als de Sinti en Roma naar Kamp Westerbork werden gedeporteerd, maar daar door de Duitse kampcommandant van verder transport werden vrijgesteld. In tien gemeenten bestaat een monumentale verwijzing naar deze zwarte bladzijde, namelijk in Westerveld (Vledder), Amsterdam, Den Haag, Beek (Limburg), Midden-Drenthe (Westerbork), Smallingerland (Drachten), Sittard-Geleen (Buchten), Eindhoven, Oldenzaal en Den Bosch.